

Taras Phenychnyy

**ETHNIC TRANSFORMATIONS AND PROBLEM OF UKRAINIAN ETNOGENEZ IN A
PREHISTORIC PERIOD: ON MATERIALS OF HOME HISTORIOGRAPHY**

In the article the separate aspects of Ukrainian etnogenez open up in the context of home scientific achievements.

Key words: etnogenez, ethnos, historiography archaeological culture.

УДК 94 (477): 502.8

Олена Гайдукевич

**ПРИРОДООХОРОННІ ЗАСАДИ ХРИСТИЯНСЬКОЇ МОРАЛІ В СУЧАСНІЙ
НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ**

Стаття присвячена висвітленню питання ставлення людини до природного довкілля. Доведено, що природоохоронні аспекти буття людини на Землі займають значне місце в наукових дослідженнях як богословів, так і науковців. У статті наголошується на тому, що суспільству потрібні як глибока християнська духовність, так і висока екологічна культура, оскільки єдиний вихід із сучасної кризової екологічної ситуації – це оптимізація взаємодії людини й природи, оцядливе використання й активне примноження природних багатств планети.

Ключові слова: християнська мораль, екологічна криза, проблема довкілля, символи природи, українська християнська філософія.

Актуальність досліджуваної проблеми ґрунтується на тому, що глобальна екологічна криза сьогодні в планетарному масштабі нависла над людством. Дослідження сучасних богословів, філософів, соціологів, істориків та екологів переконливо свідчать про те, що основною причиною розвитку глобальної екологічної кризи є зростання у ХХ ст. кризи людського духу, а саме – це загальний занепад духовності, планетарна епідемія аморальності, злочинності, індивідуальна деградація у різних її проявах, зниження культурного й духовного рівня цілих народів, слабка екологічна освіта відповідальних посадовців тощо [1]. Людству загрожує загибель, якщо воно терміново не змінить свого ставлення до природи, стилю своєї діяльності, не переоцінить життєвих цінностей [2–4].

Метою цього дослідження було вивчення питання ставлення людини до природного довкілля.

Передусім, необхідно наголосити на тому, що питання ставлення людини до навколишнього середовища завжди займало значне місце у богослов'ї. Так, ще папа римський Іван-Павло II проголосував, що однією з основних причин кризи людського духу на сучасному етапі є "занурення людини в матеріальний стиль життя, самовідокремлення від Матері-природи, нехтування її законами" [5]. Розмірковуючи про майбутнє людини, Святійший Отець указував на моральний характер сучасної екологічної кризи, спричиненої, передусім, необдуманим поширенням науково-технічного прогресу. Папа закликав усіх людей планети будувати суспільне життя на основі євангельських засад любові до довкілля – Бога, людини, природи [6].

Природоохоронні аспекти буття людини на Землі розкриває екологічне вчення церкви, зокрема енцикліки Папи римського Івана-Павла II "Піклування про соціальну дійсність" ("Sollicitudo rei socialis") [6], "Сотий рік" ("Centesimus annus") [7], інші енцикліки, звернення, заклики, послання тощо [5]. Тут викладені основні положення християнської моралі гідного людини суспільства, побудованого в контексті її взаємозв'язку з природою на основі євангельських засад. У центрі цього вчення – людина з її належністю до складної системи сучасних суспільних відносин. Заповідаючи любов до Бога, ближнього свого та природного довкілля, церква тим самим указує людині напрямок життя, сприяє збагаченню духовності та цілісному розвитку як самої людини, так і побудованого нею суспільства [5]. Святійший Отець Іван-Павло II на загальній аудієнції у Ватикані 18 листопада 1998 р. зазначав, що "після бездумної експлуатації природи в минулому, людство відкриває сьогодні вартість природи як "дому людини" [5, с. 74].

У посланні до генеральної асамблеї папської ради від 4 листопада 1999 р. Папа підкреслював, що "проблема довкілля тісно пов'язана з іншими соціальними темами, оскільки довкілля включає в себе все, що нас оточує, і все, від чого залежить людське життя. Тому важливо знайти правильний підхід до цього питання" [5, с. 83]. У посланні з нагоди Всесвітнього дня миру "Мир з Богом Творцем – мир із всім створінням" від 1 січня 1990 р. Святійший Отець проголосив, що відповідальність за

сучасну екологічну кризу спільно несе все людство планети: "Стоячи перед фактом руйнування природного довкілля, яке має далекосяжні наслідки, люди повсюди приходять до висновку, що ми не можемо надалі використовувати блага землі так, як це робили в минулому" [5, с. 34]. В іншому посланні від 1 січня 1999 р. Папа наголошував, що "небезпека вагомих пошкоджень землі і моря, клімату, флори і фауни вимагає кардинальної зміни способу життя модерного споживацького суспільства", тому що "сучасність і майбутнє світу залежить від збереження створіння, оскільки існує постійна взаємодія між людською особою та природою" [5, с. 75].

В енцикліці "Redemptor hominis" від 4 березня 1979 р. Папа зазначав, що "небезпека, яку людині створюють її власні вироби, проявляються у різних напрямках і з різною інтенсивністю" [5, с. 25]. Іван-Павло II констатував, що використання природних ресурсів Землі вимагає розумного і правильного планування [5, с. 25]. В енцикліці "Laborem exercens" від 14 вересня 1981 р., присвяченій роз'ясненню поняття "праця людини", Святійший Отець наголошував на тому, що "людина через працю стає учасником діла Створення" і тому її діяльність має бути спрямована на прославу Бога, а не на шкоду довкіллю [5, с. 30]. В енцикліці "Sollicitudo rei socialis" ("Піклування про соціальну дійсність") від 30 грудня 1987 р. Папа проголошував, що "не можна вживати без шкоди усі категорії буття мінералів, рослин і тварин – як кому подобається, для своїх потреб, а – з оглядом на природу кожної істоти буття. Ресурси нашої землі не є безмежні, не всі вони піддаються відновленню, вони не є невичерпні. Нерозуміння цих простих речей несе шкоду майбутнім поколінням..." [6, с. 41].

Екологія людського буття, окрім аспекту взаємодії людини й навколишнього середовища, має ще іншу грань – проблему людського середовища, у якому основоположними є стосунки між людьми, між людиною і суспільством. Серед численних сучасних наукових праць, що стосуються філософсько-екологічних проблем сьогодення й розкривають взаємозв'язок людини й природи та людини і суспільства, виділяються дослідження о. І. Музички [8–9], арх. А. Горака [10], о. А. Пашука [11], о. С. Гелея [12], Л. Геніка [13], І. Грабинського [14], В. Деркача [15], С. Злупко [16], М. Кисельова [17], О. Лаптева [18], Б. Любовика і С. Ладивірова [19], Д. Ляховича [20], М. Назарука [21], М. Павловського, В. Доля й О. Кіцера [22], М. Пірен [23], В. Рябчука [24], О. Уткіна [25], М. Хілько [26], А. Толстоухова [27], Р. Чигура [28] та інших.

Так, роз'яснюючи енцикліку Папи Івана-Павла II "Centesimus annus" ("Сотий рік") від 1 травня 1991 р [7], ректор Українського католицького університету в Римі, доктор о. Іван Музичка наголошував на тому, що питання екології стало в сучасних умовах напрямком богослов'я, яке є наукою про все відносно Бога. Відповідно богослов'я є наукою і про довкілля, "яке Бог для людини створив і поставив її в ньому, творячи з цього довкілля немов "дім", "помешкання", "ойкос" для життя", а людина, відповідно, це – "земне творіння, створена із земного пилу, в ній є частка матерії, з якої і якою вона буде жити" [8, с. 41]. Автор підкреслював, що ця думка була присутня ще в священній книзі Буття, майже три тисячі років тому "...коли Земля була готова, щоб людину поселити, Бог сказав: "...наповнюйте землю та підпорядкуйте її собі..." [8, с. 40]. Так людина стала володарем землі, але з часом "людина, як вершок-володар тієї природи, співробітник Божий у справі творення і з правом жити серед тієї природи для свого добра, своїх цілей, свого здоров'я і розвитку, опинилася в ситуації, коли досить часто неправильно і нерозумно користується цією природою..." [8, с. 40]. І. Музичка стверджував, що проблема охорони природи, природного середовища, довкілля, постає сьогодні як богословське й моральне питання християнства [8, с. 41].

Архієпископ Андрій (Горак), досліджуючи проблему взаємозв'язку християнства й довкілля, відмічає, що "християнство стверджує цінність буття, світу і людини" [10, с. 14]. Пропонуючи свої духовні цінності, відзначає архієпископ Андрій, церква сподівається, що вони вплинуть на совість тих, від кого сьогодні залежить екологічна ситуація на Землі. Він наголошував на тому, що віруючі люди повинні мати повагу до природи, у якій живуть з метою збереження її ресурсів для майбутніх поколінь [10, с. 19].

Андрій Пашук вказував на те, що у сфері екології людського буття співіснують дві взаємозв'язані лінії: ставлення людини до навколишнього середовища і ставлення людини до людини, тобто взаємодія людини із суспільством [11, с. 31]. Людство, нагромадивши в процесі історичного розвитку значні цінності матеріальної та духовної культури, спричинило в той же час і вкрай небезпечні явища, які вилилися сьогодні в глобальну екологічну кризу [11, с. 28]. Значну роль у сфері екології людського буття, тобто в гармонійній взаємодії людини й навколишнього середовища, відіграє морально-етичний чинник. Людина виступає як самостійний та самочинний феномен у земному бутті, який свідомо приймає рішення, беручи на себе всю повноту відповідальності за свої дії як стосовно навколишнього середовища, так і щодо людини, людського середовища. Отець Андрій наголошував на тому, що моральність, обов'язок, відповідальність – це атрибути духовної сутності людства [11, с. 34]. Особа, яка усвідомила роль добра, принцип любові

до ближнього, неодмінно спрямує свою любов і на природний світ. Тобто у своїй єдності розум і моральність є визначальною основою екологічної свідомості: чим багатший розум і вища моральна досконалість людини, тим вища й досконаліша екологічна свідомість суспільства [11, с. 35–36].

Богослови, оцінюючи стан навколишнього середовища, наголошують на необхідності глибокого осмислення місця й завдань людини на планеті. Людина, яка знає, що з'явилася на світ із Божої волі, джерелом цінностей визнає Бога й весь довколишній світ як творіння Боже [13, с. 217]. Сутність взаємовідносин людини й природи характеризує ідея боговтілення, якій відводиться основна роль моральних засад християнської любові до навколишнього середовища. Проблема розумного співробітництва людини й природи, відтворення й охорони навколишнього середовища в трактуванні богословів має оптимістичний характер [13, с. 109].

До екологічних проблем вони відносять питання, пов'язані з існуванням космічного простору, Землі, природи, річок, озер і морів тощо. У концепції церкви екологічного розвитку суспільства домінує думка про те, що рівень і якість людського життя залежить від уміння людей раціонально користуватися природними багатствами й частково відтворювати їх, що саме християнство найкраще розкриє людям спорідненість і взаємозв'язок людини й природи, потребу жити в гармонії з навколишнім середовищем [13, с. 108].

Аналогічної думки дотримується і професор, доктор філософських наук М. Кисельов, який зазначав, що "нещадна експлуатація природи (зовнішньої та своєї власної) призводить до того, що людина збіднює себе не тільки у фізіологічному відношенні, але й у духовному" [17, с. 20]. Автор доводить, що прогресуюча руйнація навколишнього середовища є наслідком порушення зв'язку між природними та духовними компонентами людського буття. Водночас, наголошує М. Кисельов, "людина разюче неадекватно виявляє свої здібності у матеріальній та духовній царинах, поза як духовний аспект життя є значно важливішим для людського добробуту, ніж її контроль над неживою природою" [17, с. 20].

Дещо інший підхід до поняття "природа" подає філософ В. Деркач. Автор доводить, що природа – це історичний об'єктивний факт буття, і протиставляє його "міфологічному поняттю природи" [15, с. 95]. Дослідник переконаний у тому, що оскільки буття людини – природно зумовлений історичний факт, то проблема збереження довкілля – це проблема ілюзій у ставленні людини до власного життя [15, с. 96–97].

Ідейно-концептуальні витоки сучасної екологічної етики вивчав Г. Марушевський [29, с. 47–74]. Автор проаналізував основні етичні ідеї та концепції філософів, учених та громадських діячів XIX – першої половини XX ст., діяльність яких сприяла виникненню екологічної етики та формуванню її базових принципів.

Екологічну кризу у філософсько-етичному вимірі досліджував М. Хілько [26, с. 24–46]. Учений доводить, що сьогодні перед людством стоїть вибір: якщо воно хоче вижити в сучасному світі, то повинно змінити моральні парадигми й провести переоцінку цінностей. Автор вважає, що впродовж найближчих десятиріч наші етичні уявлення істотно змінюються, з'являться нові моральні критерії буття й відбувається глобальна конверсія свідомості людства у бік екологізації.

Таким чином, питання ставлення людини до природи довкілля займає значне місце як у християнському богослов'ї, так і в дослідженнях науковців-природознавців, соціологів, філософів. Попри деякі розбіжності в трактуванні окремих понять, і богослови і науковці вважають, що у самій суті християнська філософія буття несе ідею любові до всього оточуючого – Бога та людини. Особливо ця теза викристалізована в українській християнській філософії [11; 18–21; 24; 30–34].

Вірування наших предків дохристиянських часів далеко не тотожні нинішнім, проте їх спадковість очевидна. Світогляд українського народу має яскраво виражене релігійне спрямування, бо споконвіків формувався в тісному єднанні людини й природи [34, с. 82]. Наші предки вірили, що природа, довколишній світ, Сонце, Велика Матір-Земля, Вода, Вогонь тощо – це вищі, священні сутності, які існують поряд із людиною і допомагають чи карають її. У первісних віруваннях наших предків сили природи уособлювалися з Богами й людина вільно спілкувалася з ними. Спілкування з Богом – це спілкування з природою, яку вони обожнювали, як і її явища [34, с. 99].

У давні дохристиянські часи окремі об'єкти природи уособлювалися з тими чи іншими богами й проголошувалися священними, їм поклонялися та охороняли. Так, священними були багато вершин Бескид, Горган, інших карпатських хребтів; печери, цілющі джерела, водоспади, окремі камені, гаї (наприклад, калинові), які не можна було рубати. Священними вважалися такі дерева, як дуб і ясен [34, с. 182; 35, с. 26; 36, с. 168]. Серед архетипів українського народу важливе місце посідає архетип Доброї Матері. Це – Матір-Природа (Добра Земля), що переноситься взагалі на рідну землю, неньку-Україну. Земля для українців завжди була живою матерією, її не можна було ображати ні словом, ні ділом. Образ Матері-Землі, Землі-годувальниці віками оспіваний національним епосом [34, с. 112, 177].

Тобто, у давні дохристиянські часи світогляд наших предків формувалася в тісному єднанні людини й природи. Народним уявленням були притаманні вірування про залежність людини від навколишнього світу, вплив на неї різних природних явищ тощо. Традиції святості в спілкуванні з природою збереглися у свідомості українців і з прийняттям християнства (988 р.). Так, храми та монастирі будувалися на пагорбах, у місцях розкішної природи, яка посилювала духовні почуття людини і єдналася з нею. Християнські свята часто збігалися в часі з дохристиянськими й наповнювалися новим змістом [34, с. 107]. Зокрема, А. Колодний у монографії "Україна в її релігійних виявах" [37], характеризує риси релігійності українців, зазначає, що особливості нашого народу виявляються в підсвідомій упевненості Божої всеприсутності в довіллі. Автор наголошує на тому, що українці міцно прив'язані до землі, обожають її, ушановують певні місцевості, дерева, птахів, рослин, тварин [37, с. 42]. Чимало представників рослинного світу України знаходять у біблійних оповідях В. Рябчук [24]. І до сьогодні в українців збереглися давні традиції пошани природи. Це – кутя на столі й "дідух" у кутку оселі на Свят-вечір, освячені у Вербну неділю галузки верби, барвінок у великодніх кошиках, "квітка" на причілку новозбудованої хати, калина на весільному короваї і т. д. На християнське свято Пресвятої Трійці, яке в народі називають "Зеленими святами", ще сьогодні люди квітчають свої хати зеленим гіллям липи, клена чи ясеня, щоб уберегти оселі від нечистої сили, а на свято Івана Хрестителя (Івана Купали) плетуть вінки й спускають їх на воду, шукають в лісах "цвіт папороті" і т. д. [34, с. 109].

Отже, система цінностей українського народу сформувалася під значним впливом християнства. Наша національна ментальність базується на християнській основі [14, с. 217–220]. У духовному житті українців завжди присутні символи природи. Українська християнська філософія – це любов як до людини, так і до землі як Матері-годувальниці, до природи, яка як богословська, моральна, духовна сутність життя на Землі одночасно є суспільною реальністю існування живих істот і тому її охорона стає священною справою людини.

Таким чином, питання ставлення людини до природного довкілля займає значне місце як у християнському богослов'ї, так і в дослідженнях науковців. У самій своїй суті християнська філософія буття несе ідею любові до всього оточуючого. Світогляд українського народу має яскраво виражене релігійне спрямування, бо споконвіків формувалася в тісному єднанні людини й природи. Сама теза християнської любові особливо викристалізована в українській філософії, яка пропагує любов до Бога, людини й природи.

Належний моральний рівень людської свідомості – обов'язкова умова розв'язання всіх глобальних проблем людства, зокрема й екологічних. Сучасному суспільству потрібні глибока християнська духовність та висока екологічна культура. Тому сьогодні богослови, філософи, соціологи, екологи всього світу вбачають єдиний вихід із сучасної кризової екологічної ситуації – оптимізувати взаємодію людини й природи, ощадливо використовувати й активно примножувати природні багатства планети.

Список використаних джерел

1. Білявський Г.О. Основи екологічних знань / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй. – К.: Либідь, 1997. – 288 с. 2. Васюта О.А. Екологічна політика: національні та глобальні реалії / О.А. Васюта, С.І. Васюта, Г.Г. Філіпчук: У 4-т. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – Т.І. – 480 с.; Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – Т.ІІ – 520 с.; Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – Т.ІІІ. – 520 с.; Чернівці: Зелена Буковина, 2004. – Т. ІV. – 550 с. 3. Джигирей В.С. Основи екології та охорона навколишнього середовища. Екологія та охорона природи / В.С. Джигирей, В.М. Сторожук, Р.А. Яцюк Р.А. – Львів: Афіша, 2000. – 185 с. 4. Генсірук С. Проблеми природокористування і роль християнства у їх вирішенні / Степан Генсірук // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи.: Міжнародна наукова конф. УДЛТУ. (30.09.1994.) – Львів: Місіонер, 2000. – С. 112–118. 5. Екологічне вчення церкви. Папа Іван Павло ІІ на тему створіння та екології. – Івано-Франківськ: Екологічний центр Івано-Франківської Єпархії УГКЦ, 2006. – 99 с. 6. Енцикліка Його Святості Папи Івана-Павла ІІ "Піклування про соціальну дійсність" ("Sollicitudo rei socialis"). – Ч. 34. – 30 грудня 1987 р. 7. Енцикліка Його Святості Папи Івана-Павла ІІ "Сотий рік" ("Centesimus annus"). – Ч. 37, 59. – 1 травня 1991 р. 8. Музичка І. Екологія – богословське і моральне питання / Іван Музичка // Український ліс. – 1995. – № 1. – С. 40–41. 9. Музичка І. Справжня наука про людину – основа соціальних наук // Український ліс. – 1992. – № 1. – С. 56–61. 10. Горак А. Християнство і довкілля / Андрій Горак // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи. – Львів: Місіонер, 2000. – С. 14–19. 11. Пашук А. Філософсько-етичні основи екологічної свідомості / Андрій Пашук // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи. – Львів: Місіонер, 2000. – С. 28–36. 12. Гелей С. Національна ідея в духовному світлі українського народу / С. Гелей // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи. – Львів: Місіонер, 2000. – С. 28–36. 13. Генік Л.Я. Релігійно-моральне виховання молоді в навчальних закладах Східної Галичини (кін. ХІХ – поч. ХХ ст.) / Л.Я. Генік – Івано-Франківськ, 2000. – 270 с. 14. Грабинський І. Християнські цінності у формуванні еколого-економічної системи України / І. Грабинський // Церква і

соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи. – Львів: Місіонер, 2000. – С. 217–220. 15. Деркач В. Людина і природа: міфи сучасної свідомості та проблема збереження довкілля / В. Деркач // Філософська думка. – 2000. – № 3. – С. 75–97. 16. Злупко С. Українське духовенство і сучасне природне середовище / С. Злупко // Світло. – 1999. – Ч. 11. – С. 373–374. 17. Кисельов М. Гуманістичні засади сучасної екології / М. Кисельов // Філософська думка. – 2000. – № 3. – С. 4–23. 18. Лаптев О. Християнське виховання бережливого ставлення до природи / О. Лаптев // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи. – Львів: Вид-во Отців Василян "Місіонер", 2000. – С. 119–124. 19. Любовик Б. Проблеми особистості, суспільства і держави з точки зору основних принципів католицького соціального вчення / Любовик Б., Ладивірова С. // Церква і соціальні проблеми. Енцикліка "Сотий рік". – Львів, 1993. – С. 32–37. 20. Ляхович Д. Екологічно-етична повинність / Д. Ляхович // Київська церква. – 1999. – № 5. – С. 69–75. 21. Назарук М. Екологічне виховання на традиціях українського народу / М. Назарук // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи. – Львів: Місіонер, 2000. – С. 134–141. 22. Павловський М. Природоохоронне значення християнських моральних цінностей і проблеми екології людини. Духовно-етичні традиції і нові світоглядні орієнтації / Павловський М., Доля В., Ківера О. // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи. – Львів: Місіонер, 2000. – С. 69–78. 23. Пірен М. Екологічна культура – складова національної культури в державі / М. Пірен // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи. – Львів: Місіонер, 2000. – С. 142–147. 24. Рябчук В. Представники рослинного світу України у біблійних оповідях / Василь Рябчук // Київська церква. – 1999. – № 5. – С. 77–78. 25. Уткін О. Екологічні проблеми і Церква в Україні / О. Уткін // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи. – Львів: Вид-во Отців Василян "Місіонер", 2000. – С. 105–111. 26. Хілько М. Екологічна криза у філософсько-етичному вимірі / М. Хілько // Філософська думка. – 2000. – № 3. – С. 24–46. 27. Толстоухов А.В. Філософсько-світоглядні засади оптимізації екологічної ситуації в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.01 "Онтологія, гносеологія, феноменологія" / А.В. Толстоухов. – К., 1999. – 18 с. 28. Чигур Р.Ю. Соціально-екологічні процеси в Західному регіоні України 70–80-х роках ХХ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / Р.Ю. Чигур. – Львів, 2003. – 21 с. 29. Марушевський Г. Ідейно-концептуальні витoki екологічної етики / Г. Марушевський // Філософська думка. – 2000. – № 3. – С. 47–74. 30. Релігія в духовному житті українського народу. – К.: Наук. думка. – 1994. – 413 с. 31. Липинський В. Релігія і церква в історії України / В. Липинський – К.: Рада, 1998. – 214 с. 32. Марчук В.В. Церква, духовність, нація: Греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / В.В.Марчук – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 464 с. 33. Медвідь Ф. Український етнос: екологічні реалії і перспективи / Ф. Медвідь // Церква і соціальні проблеми. Екологія, економіка і християнська мораль: українська дійсність і перспективи. – Львів: Місіонер, 2000. – С. 367–378. 34. Українське народознавство: навчальний посібник / [За ред. С.П. Павлюка, Г.Й. Горинь, Р.Ф.Кирчіва]. – Львів: Фенікс, 1994. – 608 с. 35. Заповідна справа в Україні: навчальний посібник / [За ред. М.Д.Гродзинського, М.П.Стеценка]. – К., 2003. – 306 с. 36. Борейко В.Е. Лесной фольклор. Древа жизни и священные рощи / В.Е. Борейко – Вып. 14. – К.: КЭКЦ, 2000. – 212 с. 37. Колодний А. Україна в її релігійних виявах. Релігійна духовність українця / А. Колодний. – Львів: СПОЛОМ, 2005. – С. 42–70.

Елена Гайдукевич

ПРИРОДООХРАННЫЕ АСПЕКТЫ ХРИСТИАНСКОЙ МОРАЛИ В СОВРЕМЕННОЙ НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Статья посвящена изучению вопроса отношения человека к природной среде. Природоохранные аспекты жизни человека на Земле занимают значительное место в научных исследованиях как богословов, так и ученых. Подчеркивается, что современному обществу нужны новая философия жизни, глубокая христианская духовность и высокая экологическая культура, потому, что единственный выход из современной кризисной экологической ситуации – это оптимизация взаимодействия человека и природы, щадящее использование и активное умножение природных богатств планеты.

Ключевые слова: христианская мораль, экологический кризис, проблема среды, символы природы, украинская христианская философия.

Olena Haydukevych

NATURE-CONSERVATIVE BASES OF CHRISTIAN MORAL IN CONTEMPORARY SCIENTIFIC LITERATURE

The article is devoted to elucidation of the matter of human attitude to nature environment. The ecological security aspects of human being on the Earth take significant place in scientific research of theologians and scientists. It is emphasized that modern society needs a new philosophy of life, deep Christian spirituality and advanced ecological culture, and the only way out of contemporary critical ecological situation is optimization of interaction of human being and nature, economic exploitation and active multiplication of natural resources of our planet.

Key words: Christian morality, ecological crisis, environmental problems, symbols of nature, Ukrainian Christian philosophy.

УДК 327(477)

Леся Алексієвець, Наталія Чорна

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ НАПРИКІНЦІ 80-Х РР. ХХ СТ. – 2010 Р. В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті проаналізовано історіографічний доробок українських вчених з питань тенези українсько-польських відносин упродовж кінця 80-х рр. ХХ ст. – 2010 р., визначено їх досягнення у висвітленні досліджуваної проблеми.

Ключові слова: українсько-польські відносини, стратегічне партнерство, інтеграція, історіографія, кінець 80-х рр. ХХ ст.

Період кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст., позначений кардинальними змінами європейської політичної географії, спричиненими розпадом соціалістичного табору, ліквідацією Радянського Союзу та виникненням низки незалежних держав, ознаменував початок нового етапу у відносинах України та Польщі. Надійний фундамент для взаємин двох держав заклали тривале спільне історичне минуле, географічна близькість, культурна спорідненість, а також початок паралельного, майже одночасного переходу до розбудови демократичного суспільства та ринкової економіки. Взаємна зацікавленість у поглибленні двостороннього співробітництва та спільне бачення свого європейського майбутнього вже на середину 90-х р. ХХ ст. спричинили до трансформації відносин України та Польщі у стратегічні.

Визначаючи місце українсько-польського тандему у європейській геополітиці, колишній міністр економіки Республіки Польща (РП) Л. Бальцерович зазначав: "Незалежна Україна і незалежна Польща – основоположні елементи нової ситуації в Європі" [1, с. 10]. Наповнення українсько-польських відносин новим реальним змістом визначило появу необхідності їх глибокого наукового осмислення та обґрунтування.

Як об'єкт дослідження українсько-польські відносини займають чільне місце в українській історіографії. Наявність значної кількості доступного документального матеріалу та статистичної інформації дозволяє дослідникам і науковцям здійснювати поглиблене вивчення взаємин двох держав. Упродовж більше, ніж двох десятиліть незалежного державотворення в Україні створено значну кількість наукових праць, у яких українсько-польські відносини перебувають у полі дослідницького пошуку та зазнають чи то безпосереднього, чи то опосередкованого контекстного висвітлення. Разом з тим, з огляду на незначну віддаленість у часі та "незрілість тематики", низка аспектів сучасних українсько-польських стосунків залишаються недослідженими або вивченими поверхово, а всебічне узагальнююче дослідження, попри наявні запити, вітчизняним фахівцям не вдалося створити і досі.

За мету цієї публікації поставлено здійснення комплексного аналізу праць українських науковців, присвячених українсько-польським стосункам кінця 80-х рр. ХХ ст. – 2010 р. та визначення на основі цього реального стану дослідження проблеми в українській історіографії.

Нагромаджений масив публікацій з обраної проблеми умовно можна поділити на дві групи. До першої з них віднесено праці загального характеру, у яких українсько-польські взаємини висвітлюються як складова частина міжнародних відносин, національної, регіональної чи світової історії. Другу групу праць складають спеціальні дослідження, у яких стосунки України та Польщі виступають безпосереднім предметом наукового пізнання.